

UDC: 342.531.3 ' 845 : 328. 162
(477) "2019"

DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1\(21\)-71-86](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1(21)-71-86)

Валевський Олексій Леонідович,

доктор наук з державного управління,
провідний науковий співробітник, На-
ціональний інститут стратегічних
досліджень, 01030, Київ, вул. Пирогова,
7-а, тел.: + 38 (050) 654 38 98, e-mail:
walewsk@gmail.com

ORCID: 000-003-0403-0277

Валевский Алексей Леонидович,

доктор наук государственного управ-
ления, ведущий научный сотрудник,
Национальный институт стратегиче-
ских исследований, 01030, Киев, ул. Пи-
рогова, 7-а, тел.: +38 (050) 654 38 98,
e-mail: walewsk@gmail.com

ORCID: 000-003-0403-0277

Valevskiy Oleksii Leonidovich,

Doctor of Science in Public Administration,
Senior Researcher, National Institute for Strategic Studies, 01030, Kyiv, Str. Pirohova, 7-a,
tel.: + 38 (050) 654 38 98, e-mail: walewsk@gmail.com

ORCID: 000-003-0403-0277

АРХЕТИПНА СКЛАДОВА В ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ ЦИКЛІ УКРАЇНИ У 2019 РОЦІ

Анотація. Дослідницьке завдання публікації полягає в аналізі результатів виборчого циклу в Україні у 2019 р. (президентські і дострокові парламентські вибори) через призму соціокультурних архетипів К. Юнга. Необхідно було визначити причини перемоги кандидата Зеленського, який не мав політичного та управлінського досвіду над конкурентами, які тривалий період функціонували у сфері політики і управління.

Доведено, що причиною результатів виборчого циклу стало соціально-економічна та інституційна криза, в якій опинилося українське суспільство. Наступною причиною стало падіння легітимності політичних та управлінських інститутів, викликане нездатністю до проведення успішних реформ.

Аналізуються моделі позиціонування основних конкурентів під час виборчої кампанії. Показано, що безпрецедентний програш Порошенка спричинений тим, що суспільство не прийняло націонал-консервативну ідеоло-

гію. Виборці під впливом соціокультурних архетипів вибрали кандидата, який не був пов'язаний з політичним класом, приписуючи йому властивості, яких у нього не було. “Несистемний” кандидат став переможцем у виборчих перегонах тому, що суспільство перебувало у стані дезінтеграції інститутів і низької легітимності органів влади.

Показано, що виборчий цикл 2019 р. символізує закінчення пострадянського періоду в історії України і початок деструкції адміністративно-олігархічної моделі. Політико-економічні групи, які прийшли до влади, взяли на озброєння доктрину “ринкового фундаменталізму” (або лібертаріанство). Робиться прогноз, що у перспективі реалізація цієї доктрини супроводжуватиметься закріпленням сировинної моделі економіки, експортом робочої сили і руйнуванням соціальних зобов'язань держави.

Робиться висновок, що використання методології соціокультурних архетипів дає ключ до розуміння безпрецедентних результатів виборчого процесу в Україні в 2019 р.

Ключові слова: соціокультурні архетипи, президентські вибори в Україні у 2019 р., парламентські вибори в Україні в 2019 р., соціально-економічна криза, інституційна криза.

АРХЕТИПИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В ЭЛЕКТОРАЛЬНОМ ЦИКЛЕ УКРАИНЫ В 2019 ГОДУ

Аннотация. Исследовательское задание публикации состоит в анализе результатов избирательного цикла в Украине в 2019 г. (президентские и досрочные парламентские выборы) через призму социокультурных архетипов К. Юнга. Необходимо было определить причины победы кандидата Зеленского, который не имел политического и управленческого опыта над конкурентами, которые длительный период функционировали в сфере политики и управления.

Доказано, что причиной результатов избирательного цикла является социально-экономический и институциональный кризис, в котором оказалось украинское общество. Следующей причиной стало падение легитимности политических и управленческих институтов, вызванное неспособностью к проведению успешных реформ.

Анализируются модели позиционирования основных конкурентов во время избирательной кампании. Показано, что беспрецедентный проигрыш Порошенко вызван тем, что украинское общество не приняло национал-консервативную идеологию. Избиратели под воздействием социокультурных архетипов выбрали кандидата, который не был связан с политическим классом, приписывая ему свойства, которых у него не было. “Несистемный” кандидат стал победителем в избирательной гонке потому, что само общество находилось в состоянии дезинтеграции институтов и низкой легитимности органов власти.

Показано, что избирательный цикл 2019 г. символизирует окончание постсоветского периода в истории Украины и начало деструкции административно-олигархической модели. Пришедие к власти политико-экономические группы

взяли на вооружение доктрину “рыночного фундаментализма” (или либертарианства). Делается прогноз, что в ближайшей перспективе реализация этой доктрины будет сопровождаться закреплением сырьевой модели экономики, экспортом рабочей силы и разрушением социальных обязательств государства.

Делается вывод, что использование методологии социокультурных архетипов дает ключ к пониманию беспрецедентных результатов избирательного процесса в Украине в 2019 г.

Ключевые слова: социокультурные архетипы, президентские выборы в Украине в 2019 г., парламентские выборы в Украине в 2019 г., социально-экономический кризис, институциональный кризис.

ARCHETYPE COMPONENT IN THE ELECTORAL CYCLE OF UKRAINE IN 2019

Abstract. The research objective of the publication is to analyse the results of the 2019 election cycle in Ukraine (presidential and early parliamentary elections) through the lens of K. Jung’s socio-cultural archetypes. It was necessary to determine the reasons for the victory of the candidate Zelenskyi, who had no political and managerial experience over competitors who had been active in politics and governance for a long period.

It is proved that the result of the election cycle was the socio-economic and institutional crisis in which Ukrainian society found them. Another reason was the decline in the legitimacy of political and administrative institutions, caused by the inability to carry out successful reforms.

The models of the positioning of the main competitors during the election campaign are analysed. It is shown that Poroshenko’s unprecedented loss is due to the fact that society has not adopted a national-conservative ideology. Voters under the influence of socio-cultural archetypes chose a candidate who was not affiliated with the political class, attributing to him qualities that he did not have. The ‘unsystematic’ candidate won the electoral race because society was in a state of disintegration of institutions and low legitimacy of the authorities.

It is shown that the 2019 election cycle symbolizes the end of the post-Soviet period in the history of Ukraine and the beginning of the destruction of the administrative-oligarchic model. The political and economic groups that have come to power have adopted the doctrine of ‘market fundamentalism’ (or libertarianism). It is predicted that in the future the implementation of this doctrine will be accompanied by the consolidation of the raw material model of the economy, export of labour and the destruction of social obligations of the state.

It is concluded that the use of socio-cultural archetype methodology provides the key to understanding the unprecedented results of the 2019 election process in Ukraine.

Keywords: socio-cultural archetypes, presidential elections in Ukraine in 2019, parliamentary elections in Ukraine in 2019, socio-economic crisis, institutional crisis.

Постановка проблеми. Результати виборчого циклу в Україні у 2019 році (президентські і дострокові парламентські вибори), коли “несистемний” кандидат Зеленський впевнено переміг конкурентів, котрі мали неабиякий політичний та управлінський досвід ще тривалий час привертатимуть увагу дослідників. За підсумками цих виборів була повністю змінена політична конфігурація, коли президентська партія “Слуга народу”, що була створена спеціально “під вибори”, отримала більшість місць у парламенті.

Ця ситуація привернула увагу світових ЗМІ, які губилися в здогадах щодо причин краху “старих” політичних сил в Україні. Оглядачі відмічали, що виборча кампанія нового президента була багато в чому новаторською і, водночас, беззмістовною, вона проводилася головним чином у соціальних мережах, при цьому уникаючи прямих політичних дебатів. Більшість спостерігачів вказували, що мільйонів виборців симпатизували кандидату, котрий презентував їм імідж “простого хлопця” із серіалу “Слуга народу”. Проте, зазначені оцінки фіксували лише зовнішній бік стану речей, не торкаючись політико-економічних та соціальних причин краху політичної системи, яка сформувалася протягом десятиліть. Очевидно, що системне дослідження зазначених суспільних та політичних трансформацій є надзвичайно актуальною справою з огляду на необхідність визначення подальших шляхів розвитку українського суспільства.

Метою статті є аналіз результатів виборчого циклу в Україні у 2019 році через призму соціокультурних

архетипів. Необхідно було визначити соціокультурні причини перемоги кандидата Зеленського, який не мав політичного та управлінського досвіду над своїми конкурентами, котрі тривалий період функціонували у сфері політики і управління. Зокрема, проаналізувати моделі позиціонування основних конкурентів під час цих виборчих кампаній. Також було завдання довести, що виборчий цикл 2019 року символізує закінчення пострадянського періоду в історії України і початок деструкції адміністративно-олігархічної моделі, яка сформувалася протягом останніх десятиліть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій присвячених виборчому циклу 2019 р., зокрема, Є. Головахи [1], В. Горбуліна [2], А. Єрмолаєва [3] показує, що визначенню соціокультурних причин суспільних трансформацій приділяється явно не достатньо уваги. Ці та інші автори здебільшого зосереджуються на аналізі суто політичних та електоральних чинників. Водночас за допомогою використання методології культурних архетипів з’являється можливість більш системно дослідити культурні та макросоціальні тенденції, які обумовили перемогу кандидата-неофіта над адміністративно-олігархічною системою, яку на той час уособлювали Порошенко та інші кандидати із “старої” політики.

Виклад основного матеріалу

Архетип Блазня і Короля в політичному дискурсі

Ключем до розуміння перипетій виборчого циклу 2019 р. можуть стати архетипи Блазня і Короля. К. Юнг зазначає, що “мотив трюкача проявля-

ється не тільки у міфічної формі, але також притаманний сучасній людині, яка нічого не підозрює, коли відчуває себе іграшкою в руках “випадку”, який паралізує її волю і дії відверто злим умислом. Будь-яку культурну людину, яка шукає досконалість десь у минулому, повинна здивувати зустріч із фігурою трюкача. Так звана цивілізована людина забула трюкача. Вона згадує тільки переносний і метафоричний сенс його образу, коли, роздратована власною безпорадністю, говорить про долю, що грає з нею злі жарту” [4].

У соціокультурній традиції за Королем (монарх, політичний лідер, ватажок, топ-менеджер, командир) закріплюються установки прагнення до влади, лідерства, політичної демагогії. Блазень (він же трікстер, клоун, комедіант, гуморист, жартівник, паяц) пов’язаний з Королем таким чином, що під виглядом жарту (іронії, анекдоту, естрадного виступу, літературної замальовки та ін.) говорить те, що не заведено озвучувати в офіційному політичному дискурсі. При цьому Блазень не виконує роль опозиціонера. Він, використовуючи своє становище, симулює бунт. Тому до Блазня виявляються лояльними як сам Король, так і реальна політична опозиція. Таким чином, дії Блазня виконують функції політичної комунікації, коли в грайливій формі дається оцінка дій як Короля, так і його супротивників.

Перевага Блазня перед будь-яким політиком полягає в тому, що його жарти не вимагають додаткової інтерпретації для масової аудиторії. Вони всім зрозумілі, бо викликають сміх, що є безпомилковою ознакою

схвалення. Тому Блазень є “своїм” для різних соціальних груп. Ще одна очевидна перевага Блазня — його самого не можна висміяти.

Блазень може виконувати функцію віртуальної дискредитації учасників політичного процесу. Персонаж, який став предметом глузування Блазня, незмінно втрачає легітимність. Диктатори, так само як і політики демократичного штибу, прекрасно усвідомлюють, що сміх на їхню адресу — перший крок до делегітимізації. При цьому сам Блазень не бере участі у поваленні ідола влади, бо жарт (анекдот, сатира) не несуть ніякої політичної альтернативи. Тому Блазень не може претендувати на роль колективного Короля.

Архетипика Блазня і Короля надає соціокультурний код для розуміння виборчої драми 2019 р., коли Зеленський — відомий успішний комедіант, жодного дня не бувший у системі державного управління та політики, зумів переконливо перемогти колективного Короля — тодішнього президента Порошенка та всіх інших кандидатів на найвищу посаду країни, котрі мали чималий досвід державної і політичної роботи. А пізніше віртуальна наспіх під дострокові вибори зроблена партія Зеленського “Слуга народу”, до якої увійшло чимало випадкових людей, також переконливо перемогла на парламентських виборах всіх конкурентів.

У виборчій драмі 2019 року сталося те, що за логікою жанру не повинно було відбутися з Блазнем — він сам зайняв місце Короля, потіснивши численних конкурентів. Деякі експерти це перетворення трактують як результат маніпуляцій

сценаристів і акторів. Інші це називають “електоральним майданом”. Ми стверджуємо, що це аж ніяк не було наслідком маніпуляцій, а стало реакцією населення на інституційну та ідеологічну кризу суспільства.

Приклад України показує, що Блазень безболісно займає місце Короля, коли соціальні механізми дають збій. Виборці його обирають тому, що інші кандидати в Королі здаються нещирими і небезпечними. А як говорилося вище, Блазень користується високим рівнем довіри. Для масового виборця, який не довіряє “офіційним” політикам, персону Блазня виявляється засобом боротьби проти корумпованої і брехливої влади, не здатної представляти інтереси “простих людей”. В цьому плані жарти (іноді на грані образ) на адресу чинних політиків і всієї системи влади в серіалі “Слуга народу” і шоу “Кварталі 95” виявилися співзвучними настроям великих соціальних груп.

Соціально-економічний контекст виходу на політичну сцену Трікстера

Виборчий цикл 2019 року Україна зустріла в стані економічної кризи, що посилюється, війни на сході країни і невдоволення населенням владною елітою. Не зважаючи на те, що економіка країни закінчила 2018 рік з невеликим зростанням ВВП на 3,3 %, це не перекрило падіння у 2014 р. на 6,6% і 2015 р. на 9,8 %. При цьому експерти вказували на тривожні тенденції якості цього економічного зростання, яке було досягнуте головним чином за рахунок експорту сировини і торгівлі. Промисловість не показувала переконливої динаміки зростання, навпаки, в країні набирала силу деіндустріа-

лізація. Про неблагополуччя також свідчив значний дефіцит зовнішньої торгівлі. Так, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами в 2018 р. склало \$9,8 млрд., зокрема, з країнами ЄС — \$3 млрд. [5] На кризовий стані економіки вказувало, зокрема, падіння українського експорту товарів, який за підсумками 2018 р. у порівнянні з “домайданним” 2013 р. скоротився на 25,3% — з \$63,3 млрд. у 2013 р. до \$47,3 млрд. у 2018 р. При цьому товарна структура експорту носила переважно сировинний характер, що складалася, головним чином, з аграрної сировини, руди і продукції чорної металургії низького рівня переділу.

Зазначені економічні тенденції сприяли падіння добробуту громадян. За даними МВФ, за підсумками 2018 року Україна опинилася найбільш бідною країною в Європі з рівнем ВВП на душу населення \$2,96 тис. На грудень 2018 р. заборгованість з виплати заробітної плати досягла свого історичного максимуму — 2,8 млрд. грн. [6]. В країні набирала силу трудова міграція — за даними Світового банку, в 2018 р. заробітчани переказали в Україну близько \$14 млрд. Для порівняння — прямі іноземні інвестиції в Україну в 2018 р. склали близько \$2,8 млрд. Згідно з експертними даними, за кордоном на постійній основі працювало близько 3,2 млн. українців, на сезонних роботах від 7 до 9 млн.

Справжнім кошмаром для громадян стало стрімке зростання тарифів на послуги ЖКГ. Так, з 2014 по 2018 рр. тарифи на природний газ для населення зросли на 1080 %, гаряче водопостачання — на 560 %,

опалення — на 1240 %, електроенергію — більш ніж на 221 %. В умовах прогресуючої бідності підвищення тарифів на послуги ЖКГ призвело до того, що населення просто не могло їх оплачувати. В результаті у передвиборному 2018 році українці сплатили лише 80,6 % від нарахованих сум за комунальні послуги. Заборгованість населення з оплати за житлово-комунальні послуги на кінець грудня 2018 року становила 55,6 млрд. грн. [7].

Зміцнилося т. зв. “зовнішнє управління”, коли міжнародні фінансові інститути диктували основні напрями соціальної та економічної політики, а “дружні” держави визначали кадрову політику. Красномовною ілюстрацією цього стала історія навколо втручання віце-президента США Байдена на призначення генпрокурора України.

Зазначені кризові тенденції сприяли зростанню негативного ставлення громадян до органів влади. Згідно з даними Соціологічної групи “Рейтинг”, за грудень 2018 р. 70 % населення дотримувалися думки, що справи в країні йдуть у неправильному напрямі. 57 % опитаних стверджували, що протягом 2018 р. погіршилося матеріальне становище їхньої сім’ї. 62 % заявили, що зростання цін є однією з трьох найбільш важливих для них проблем. 77 % вказали, що не схвалюють діяльність тодішнього президента Порошенка, 88 % вказали, що незадоволені роботою Верховної Ради України [8]. Падіння легітимності влади на момент початку виборчого циклу досягло такого рівня, що політики, пов’язані з нею, фактично діяли у ворожому оточенні.

До вказаних економічних і соціальних деструкцій слід додати ідеологічні наслідки провалу проголошеної політики реформ. Події 2013-2014 рр, що призвели до падіння влади тодішнього президента Януковича, проходили, зокрема, під гаслами забезпечення європейської інтеграції України та необхідності здійснення кардинальних реформ. Відповідаючи на ці запити громадської думки, правлячий політичний клас протягом 2014–2015 рр. прийняв кілька програм реформ. Це була президентська Стратегія сталого розвитку “Україна — 2020”, в якій були визначені 10 напрямів основних реформ [9]. Коаліційна угода “Європейська Україна”, що передбачала реалізацію реформ за 17 напрямками [10]. На виконання цих програмних документів був затверджений План законодавчого забезпечення реформ в Україні, який передбачав підготовку 488 законопроектів [11]. З метою координації роботи з реалізації політики реформ була створена Національна рада реформ [12].

Проте, цей “реформаторський гігантизм” здебільшого став приводом для самореклами політичного класу. Обіцяні реформи або взагалі не починалися, або їх здійснення “потонуло” в безплідних дискусіях. Політичний клас отримав максимум від презентації себе як “реформаторів”, але реальних інституційних “європейських” реформ не проводилося. У суспільній свідомості посилювалося розчарування від невиправданих надій на швидкі результати від підписання Асоціації України з ЄС.

Прийшовши до влади в атмосфері революційного ентузіазму Єв-

ромайдану, правлячі угруповання фактично повторювали моделі політичної поведінки попереднього режиму Януковича. А саме, не проводилася реальна антикорупційна політика, процвітало кумівство, посилювалося матеріальне розшарування. До сказаного слід додати, що почалася кампанія “загальної українізації”, спрямованої на витіснення російської мови з публічної сфери, переписування історії і насадження націоналістичної консервативної ідеології. Що, природно, сприяло зростанню негативізму у населення Півдня і Сходу до державної гуманітарної політики. В результаті реформаторський тренд закінчився, так і не розпочавшись. У виборчу кампанію Порошенко увійшов як носій національно-консервативних ідеологічних установок.

Руйнівні соціальні та економічні процеси сформуvalи запит суспільства на “несистемного” політика, тобто на особу, котра не була б пов’язана з правлячою політичною елітою.

Моделі позиціонування основних конкурентів

Зеленський ідеально відповідав очікуванням суспільства. Відсутність політичного досвіду, а також високий рівень популярності завдяки телесеріалам і шоу “95 квартал”, що транслювалися на рейтингових телеканалах, забезпечили йому зростання електоральної популярності. Сценічний образ “свого хлопця”, сформований під впливом сатири на діючих політиків, виявився зрозумілим мільйонам потенційних виборців.

Слід зазначити те, що виборча кампанія була проведена ним максимально вдало. Протягом виборчих

перегонів сам Зеленський і представники його команди старанно відмовчувалися. Виборцям не було представлено жодного програмного документа або публічного виступу, з яких можна було б скласти уявлення, що ж кандидат планує робити з країною у разі перемоги. Були поодинокі пости у соціальних мережах, кілька незначущих інтерв’ю і пропагандистські рекламні матеріали. В результаті виявилось, що мільйони виборців приписували Зеленському ті якості, які хотіли б у ньому бачити. Це можна назвати ситуацією “самофальсифікації”. В цьому плані сам Зеленський вдало визначив своє позиціонування у публічних дебатах, вказавши, що він є “не конкурент, а вирок Порошенку”.

На цьому тлі його основний конкурент Порошенко розвинув активну інформаційну діяльність, пропагуючи націонал-консервативні ідеологічні установки, намагаючись постати в образі русофоба і правдивого українського націоналіста. Його командою використовувалися традиційні для української політики методи т. зв. “сегментації електорату”, коли з метою мобілізації “своїх” прихильників створювався образ ворога з соціальних груп, які відмовлялися за нього голосувати. Зокрема, це досягалося за допомогою використання т. зв. “мови ненависті” в підконтрольних ЗМІ, а також “брудних” технологічних прийомів. При цьому населення не отримало від кандидата Порошенка чітких відповідей щодо подальших шляхів вирішення актуальних соціально-економічних проблем. В цілому ж образ войовничого ортодоксального націоналіста

виявився неприйнятним основній масі виборців.

Зеленський уникав коментувати теми, які розколюють суспільство. Порошенко, навпаки, використовував їх без обмежень, сприяючи нагнітанням істерії. У виборчу кампанію Порошенко увійшов вже не в ролі “європейського реформатора” (через відсутність реальних результатів проголошених реформ), а проповідника радикального етнонаціоналізму. Однак деструктивний стиль виборчої кампанії не приніс бажаних результатів. Проти кандидатури Порошенка консолідувався електорат південних і східних регіонів, а поміркований виборець західних областей вибрав інших кандидатів.

Широко використовувалася пропагандистська теза про те, що Зеленський не готовий до виконання функцій глави держави, проте вона не була сприйнята громадською думкою, передусім, через провальні результати роботи Порошенка і сформованої ним системи управління. Населення на власні очі переконалося, що і сам Порошенко з його політичним “досвідом” не здатний показати позитивні результати.

Слід зазначити, що, на жаль, в цілому президентська і парламентська виборчі кампанії характеризувалися антиінтелектуальним трендом. Спроби кандидатів на президентську посаду ініціювати суспільний діалог щодо концепції та механізмів реформ (найбільше ці зусилля робила Ю. Тимошенко через свою програму “Новий курс”) не увінчалися успіхом. Проблеми структурних реформ виявилися виведені зі сфери публічного обговорення.

Перипетії виборчої кампанії

Щодо мотивів входження у виборчі перегони Зеленського циркулює маса непідтвердженої інформації. Наразі залишається найбільш вірогідною версія, що проект Зеленського замислювався як спойлер проекту Вакарчука, якого західні спонсори заздалегідь готували до цієї ролі.

Як потенційний кандидат Зеленський вперше з’явився в соціологічних рейтингах у березні 2018 р. із вельми непоганим стартовим рейтингом у 6 %. Протягом 2018 р. підтримувалася інтрига щодо того, чи буде він взагалі брати участь у кампанії. При цьому його потенційний рейтинг збільшувався, а вже з вересня він вимірювався двозначним показником (11 %). Починаючи з січня 2019 р. відбувся перелом електоральних симпатій на користь Зеленського — рівень готовності голосувати за нього дійшов до позначки 22 % і збільшувався до самої дати голосування [13].

Тимошенко тривалий період вважалася фавориткою кампанії. Зокрема, у листопаді 2018 р. її рейтинг досяг пікового рівня у 21 %. Однак, їй не вдалося втриматися в числі лідерів і ближче до закінчення виборчих перегонів її популярність зменшувалася. До дати голосування її готові були підтримати близько 17 % виборців.

З самого початку соціологічні заміри електоральних симпатій виявили тенденції, які в кінцевому підсумку багато в чому визначили результат кампанії. По-перше, це стабільно високий антирейтинг чинного на той час президента Порошенка — близько 50 % респондентів відмовлялися

за нього голосувати. Цей показник зберігався протягом всього виборчого циклу. Тоді як у Зеленського цей показник перебував у межах 20 %. По-друге, Порошенко “впевнено” програвав всім можливим кандидатам при моделюванні другого туру голосування.

Свою негативну роль зіграло повсюдне використання командою Порошенка технологій, спрямованих на дискредитацію своїх конкурентів. Так звані “чорні технології”, спрямовані на руйнування репутації конкурентів, завжди використовувалися у виборчих кампаніях, але цього разу вони перейшли своєрідну “червону” лінію. З величезного арсеналу різноманітних фейків варто згадати інсинуації навколо звинувачень Зеленського у наркотичній залежності. Причому справа дійшла до того, що сам Порошенко в ефірі одного з центральних телеканалів заявив, що “Вважаю, що є надзвичайно великою загрозою, коли є підозра, що кандидатом або навіть Президентом України, Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил може стати людина, яка, не виключено, що має наркотичну залежність. Бо наркотична залежність кандидата є прямою загрозою національній безпеці” [14]. Ця заява була продубльована на офіційному президентському сайті. Звичайно, це було своєрідним “дном”, яке вдалося пробити чинному на той час президенту, який під впливом своїх політтехнологів намагався перетворити виборчу кампанію на клоунаду. За що і поплатився. В результаті сталося те, у що ніхто не міг повірити на початку виборчої кампанії — успішний комедіант і ес-

традний актор із вражаючим результатом розгромив всю “стару” політичну тусовку.

Ще одна ремарка, яка характеризує безпорадність тактики виборчої кампанії, яку проводила команда Порошенка. Як зазначалося вище, 70 % громадян дотримувалися думки, що справи в країні йдуть у неправильному напрямі. На цьому тлі використовувалося базове гасло кампанії Порошенка: “Ми йдемо своїм шляхом!”. Чи це не вказівка кумедності тодішнього президента, коли його з цими гаслами не можна було сприймати інакше, як зі здивованою усмішкою? В результаті цих перипетій Король виявився в дурнях, а Блазень зайняв престол.

Як зазначав В. Горбулін, “проблема Петра Порошенка на цих виборах проявилася в простому, але критично важливому посиленні — його гасла не відсилати до майбутнього. Запропонована ним рафінована “українська консервативна ідея”, що апелює до речей, які для двох третин громадян були несуттєві або усвідомлювалися такими, пройшла повз електоральних переваг. “Мова, віра, армія” — це не зовсім про світлий образ майбутнього. Це консервування цінностей, але не програма “вибухового розвитку”. З цієї тріади не складалась відповідь на питання: “Що завтра?”. Точніше, не така відповідь, яку хотіла б почути більшість” [15].

Націонал-консервативній ідеології, яку просував Порошенко, громадська думка завдала колосального удару. Суспільство не прийняло установки ксенофобської істерії, практиці нацькування людей і деструкції ідентичності жителів півдня і сходу

країни. Поразка виборчого проекту Порошенка фактично означала поразку авторитарної ідеологічної доктрини, з якою у населення асоціювалися соціально-економічна криза і зростання бідності. Тож, не дивно, що результати виборів спровокували чи не апокаліптичні настрої в середовищі прихильників націонал-консервативної ідеології. Перемога Зеленського оцінювалася мало не як всесвітня загроза, коли “недоукраїнці” обрали свого президента.

Статистика красномовно ілюструє масштаби цього краху. Зеленський у 1 турі набрав 30 % голосів виборців, здобувши перемогу у 20 областях. Його найближчий конкурент Порошенко отримав 15,9 %, перемігши у 2 областях. У другому турі у Зеленського було 73 % голосів виборців і переконлива перемога у всіх областях, крім Львівської. Порошенко отримав 24 %.

Не менш вражаючі результати партії “Слуги народу” на дострокових парламентських виборах. Фактично віртуальна, зроблена похапцем під дату дострокових виборів і без будь-якої політичної історії, ця партія отримала 43 % у багатомандатному окрузі, перемігши в 22 областях. Аналогічний успіх партія показала на одномандатних округах, взявши 130 мандати. Останнє взагалі є історичною сенсацією — “Слуга народу” просто “підірвала” мажоритарку, яка протягом десятиліть вважалася найбільш корумпованою складовою виборчого процесу. У 2019 році на мажоритарних округах, які найчастіше були “підготовані” місцевими баронами, перемагали нікому не відомі кандидати тільки

тому, що балотувалися від “Слуги народу”. Такого ще ніколи не було в українській політиці.

Висновки

1. Програш, точніше — розгром Порошенка, знаменує крах колишньої політико-економічної моделі, яку він уособлював для мільйонів виборців. Обрання “несистемного” кандидата, який не мав ні найменшого досвіду і уявлення про державне управління, стало відкритою демонстрацією бунту проти старого політичного класу.

Водночас, виборчий цикл 2019 р. не розв’язав жодної проблеми. Переможці чітко вловили запит суспільства на т. зв. “нові обличчя” і спробували його задовольнити. Це ще не означає створення нової моделі владних відносин, бо у Зеленського та його команди просто не було уявлень щодо її змісту. *Масштаби кризи ще не усвідомлені, так само як і шляхи виходу з неї. Тому в найближчому майбутньому суспільству доведеться пройти через незворотні турбулентні процеси.*

2. У 2019 році українське суспільство отримало унікальний історичний шанс. Президент з підтримкою 73 % населення має колосальний кредит довіри на зміни і реформи. На жаль, нова влада, по-перше, не усвідомлює в повній мірі причини, чому на неї “звалилося” це щастя, по-друге, не має на даний момент ні найменшого уявлення, що треба робити, по-третє, сама громадська думка не здатна артикулювати запит на стратегічне бачення порядку денного. В результаті *“несистемним” виявився не тільки кандидат Зеленський, на якого вправ вибір мільйонів громадян,*

а й само суспільство, яке перебувало в стані розбалансування інститутів і політичної дезорієнтації.

Проте важливо те, що позначився тектонічний зсув. Тому попереду слід очікувати болючий процес формування дизайну нової політико-економічної моделі, яка цілком можливо буде ще гіршою, характерною для периферійних країн з притаманною для них консервацією бідності та технологічної відсталості.

3. *Виборчий цикл 2019 р. символізує закінчення пострадянського періоду в історії України.* Країна продемонструвала т. зв. “негативну консолідацію”, підтримавши Зеленського, вбачаючи в ньому образ нової політики. Ця консолідація ґрунтувалася не стільки на підтримці якихось усвідомлених цілей та цінностей, скільки на неприйнятті націонал-консервативної ідеології і нездатності попередньої влади проводити ефективну соціальну та економічну політику. Ця “негативна консолідація” зруйнувала хибні уявлення про онтологічний розкол країни на Схід та Захід, якій старанно підживлювався попередніми політичними угрупованнями протягом десятиліть.

4. За результатами виборчого циклу представники грантових організацій, мережу яких старанно вибудували західні уряди та міжнародні донори, опинилися на багатьох ключових позиціях у системі державного управління. Як результат відбулося посилення т. зв. “зовнішнього управління”.

Перші практичні кроки Зеленського на посаді президента та його уряду показують, що відсутність

власної програми аж ніяк не стало для них непереборною перешкодою. Ними була взята на озброєння неоліберальна доктрина “ринкового фундаменталізму” (або лібертаріанство), що всіляко заохочується західними центрами впливу. Націонал-консервативна ідеологія, заснована на гаслах “Армія, мова, віра”, змінилися на таку ж обмежену неоліберальну тріаду “Дерегуляція, приватизація, лібералізація”. Тож є підстави прогнозувати, що *у найближчій перспективі Україну чекають загрози трансформацій, що здійснюватимуться під диктовку “зовнішнього управління”* — закріплення сировинної моделі економіки, експорт робочої сили, руйнування соціальних зобов’язань держави, відмова від проактивної ролі держави у формуванні пріоритетів соціального та економічного розвитку.

5. В Україні протягом десятиліть сформувалася система владних відносин, яка отримувала надприбутки від експлуатації природних і людських ресурсів. Ця система організації владних відносин отримала визначення як адміністративно-олігархічна модель [16]. Феноменальні результати виборчого циклу 2019 року стали незаперечним свідченням неприйняття суспільством цієї моделі. Водночас незадоволеними виявилися і бенефіціари цієї моделі — передусім, великий капітал, сформований на “кумівських” відносинах з чиновництвом, позаяк традиційні політичні партії, що були провідниками інтересів олігархії, показали свою абсолютну неефективність. У цьому плані *2019 рік став початком деструкції адміністратив-*

но-олігархічної моделі і формування нової системи владних відносин.

Втім, так само очевидно, що новий президент та його команда не цілком усвідомлюють причини своєї перемоги. Бо пропонувані ними концепти лібертаріанства, “держави у смартфоні”, “електронної демократії”, зведення функцій держави до надання послуг багато в чому є рефреном корпоративної моделі держави, бо ці концепти лише сприяють її модернізації.

6. Своєму успіху Зеленський зобов'язаний, передусім, тотальній кризі державних і політичних інститутів, нездатності конкурентів сформулювати актуальний порядок денний, а також везінню, інтуїції, продюсерському таланту і дилетантизму. *Мільйони виборців, підкоряючись дії глибинних соціокультурних архетипів, вибрали кандидата, не пов'язаного з політичним класом, приписуючи йому властивості, яких він не мав.* У результаті архетип Блазня зруйнував політико-ідеологічного монстра, створеного Королем. Тож, методологія культурних архетипів виявляється корисною в розумінні перемоги шоумена, сатирика, пересмішника над адміністративно-олігархічною системою, яку уособлював Порошенко та інші кандидати із “старої” політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головаха Є. Феномен Зеленського – своєрідний “електоральний Майдан”. Українська правда, 18.04.2019 URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2019/04/18/7212520/>;
2. Горбулін В. Пересменка на пути к национальному единству: уроки для Порошенко и вызовы перед Зеленским. Факты, 16 мая 2019 URL: <https://fakty.ua/305342-peresmenka-na-puti-k-nacionalnomu-edinstvu-uroki-dlya-poroshenko-i-vyzovy-pered-zelenskim>
3. Выборы в Украине: итоги и риски. Институт стратегических исследований “Нова Україна”, 2019. URL: <http://newukraineinstitute.org/media/news/1004/file/%D0%98%D0%A2%D0%9E%D0%93%D0%98%204.pdf>
4. Юнг К. О психологии образа трикстера. Электронная библиотека URL: RoyalLib https://royallib.com/read/yung_karl/o_psihologii_obraza_trikstera.html
5. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2018 році URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt/ztt_u/ztt1218_u.htm ; Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2018 році URL http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt_ES/ztt_es_u/ztt_es18_u.htm
6. Державна служба статистики України. Заборгованість із виплати заробітної плати URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dsz_u_U.html
7. Задолженность населения по оплате жилищно-коммунальных услуг за 2018 год выросла на 23 млрд грн. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/zadolzhennost-naseleniya-oplate-zhku-2018-1549009531.html>
8. Социологическая группа “Рейтинг”. Общественно-политические взгляды населения Украины: опрос IRI с 13 по 27 декабря 2018 URL: <http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/>

- reg_files/national_survey_2018_12_ua.pdf
9. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”. Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
  10. Угода про Коаліцію депутатських фракцій “Європейська Україна” URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15>
  11. Постанова Верховної Ради України про “План законодавчого забезпечення реформ в Україні” (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 31, ст.297) URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/509-19>
  12. Указ Президента України від 13 серпня 2014 року № 644/2014 Питання Національної ради реформ, Дорадчої ради реформ та Виконавчого комітету реформ URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6442014-17529>
  13. Соціологічна група “Рейтинг”. Моніторинг електоральних настроїв українців. 22-27 березня 2019 р. URL: http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_elektoralnyh_nastroeniy_ukraincev_22-27_marta_2019_goda.html
  14. Верховним Головнокомандувачем не може бути людина, залежна від наркотиків — Президент Порошенко — Офіційне інтернет-представництво Президента України URL: <https://www.president.gov.ua/news/verhovnim-golovnokomanduvachem-ne-mozhebuti-lyudina-zalezhn-54578>
  15. Горбулін В. Пересменка на пути к национальному единству: уроки для Порошенко и вызовы перед Зеленским. Факты, 16 мая 2019 URL: <https://fakty.ua/305342-peresmenka-na-puti-k-nacionalnomu-edinstvu-uroki-dlya-poroshenko-i-vyzovy-pered-zelenskim>
  16. Валевський О. Підсумки 25 років українських реформ в інституційному вимірі // Публічне урядування: збірник. № 2(3), червень. 2016. С. 69-77. URL: <https://vadnd.org.ua/app/uploads/2016/07/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B5-%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-23-%D1%87%D0%B5%D1-80%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C-2016-.pdf>

REFERENCES

---

1. Holovakha Ye. (April 18, 2019) Fenomen Zelenskoho — svoieridnyy “elektoralnyi Maidan” [Zelensky phenomenon - a kind of “electoral Maidan”]. *Pravda.ua* Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2019/04/18/7212520/> [in Russian]
2. Gorbulin, V. (May 16, 2019). Peresmenka na puti k natsionalnomu edinstvu: uroki dlya Poroshenko i vyzovy pered Zelenskim [The reshuffle on the path to national unity: lessons for Poroshenko and challenges to Zelenskiy]. *fakty.ua*. Retrieved from <https://fakty.ua/305342-peresmenka-na-puti-k-nacionalnomu-edinstvu-uroki-dlya-poroshenko-i-vyzovy-pered-zelenskim> [in Russian].
3. Vuboru v Ukraine: itohy i riski. Instytut stratehichnykh dosloidzhen “Nova Ukraina”, 2019 [Elections in Ukraine: results and risks.] *Institute for Strategic Interactions “New Ukraine”*, 2019. Retrieved from URL:<http://newukraineinstitute.org/media/news/1004/file/%D0%98%D0%A2%D0%9E%D0%93%D0%98%204.pdf> [in Russian]
4. Jung, C. G. (n.d.). O psikhologii obraza trikstera [On the Psychology of

- the Trickster Figure]. *royallib.com*. https://royallib.com/read/yung_karl/o_psihologii_obraza_trikstera.html [in Russian].
5. Neohrafichna struktura zovnishnoi to-rhivli tovaramy z krainamy YeS u 2018 rotsi [Geographic structure of foreign trade in goods with EU countries in 2018]. (n.d.). *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt_ES/ztt_es_u/ztt_es18_u.htm [in Ukrainian].
  6. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2018 році URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt/ztt_u/ztt1218_u.htm Zaborhovanist iz vyplaty zarobitnoi platy [Payroll Debt]. (n.d.). *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dsz_u_U.html [in Ukrainian].
  7. Zadolzhennost naseleniya po oplate zhilishchno-kommunalnykh uslug za 2018 god vyrosla na 23 mlrd grn [The debt of the population to pay for housing and communal services for 2018 increased by 23 billion UAH]. (February 2, 2019). *www.rbc.ua*. Retrieved from <https://www.rbc.ua/rus/news/zadolzhennost-naseleniya-oplate-zhku-2018-1549009531.html> [in Russian].
  8. Obshchestvenno-politicheskie vzglyady naseleniya Ukrainy: opros IRI s 13 po 27 dekabrya 2018 [Sociopolitical views of the population of Ukraine: IRI poll from December 13 to 27, 2018]. (n.d.). *ratinggroup.ua*. Retrieved from http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/national_survey_2018_12_ua.pdf [in Russian].
  9. Ukaz Prezidenta Ukrainy “Pro Stratehiiu staloho rozvytku “Ukraina – 2020” : vid 12 sichnia 2015 roku № 5/2015 [Decree of the President of Ukraine “On Sustainable Development Strategy “Ukraine 2020” : from January 12 2015, № 5/2015]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
  10. Uhoda pro Koalitsiiu deputatskykh fraktsii “Yevropeiska Ukraina” : vid 27.11.2014 [Agreement on the Coalition of Deputies Fractions “European Ukraine” from November 27, 2014]. (n.d.). *regulation.gov.ua*. Retrieved from <https://regulation.gov.ua/documents/id8476> [in Ukrainian].
  11. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy pro “Plan zakonodavchoho zabezpechennia reform v Ukraini” [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine on the “Plan of Legislative Support of Reforms in Ukraine”]. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 31. Art. 297. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/509-19> [in Ukrainian].
  12. Ukaz Prezidenta Ukrainy “Pytannia Natsionalnoi rady reform, Doradchoi rady reform ta Vykonavchoho komitetu reform” : vid 13 serpnia 2014 roku № 644/2014 [Decree of the President of Ukraine “Issues of the National Council of Reforms, the Advisory Council of Reforms and the Executive Committee of Reforms” from August 13 2014, № 644/2014]. (n.d.). *www.president.gov.ua*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/6442014-17529> [in Ukrainian].
  13. Monitorynh elektoralnykh nastroiv ukraintsiv. 22-27 bereznia 2019 r. [Monitoring of electoral sentiment of Ukrainians. March 22-27, 2019]. (March 28, 2019). *ratinggroup.ua*. Retrieved from http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_elektoralnyh_nastroeniy_

- ukraincev_22-27_marta_2019_goda.html [in Ukrainian].
14. Verkhovnym Holovnokomanduvachem ne mozhe buty liudyna, zalezna vid narkotyktiv — Prezydent Poroshenko [The man with drug addiction cannot be Supreme Commander - President Poroshenko]. (April 8, 2019). *adm.dp.gov.ua*. Retrieved from <https://adm.dp.gov.ua/ua/news/verhovnim-golovnokomanduvachem-ne-mozhe-buti-lyudina-zalezna-vid-narkotikiv-prezident-poroshenko> [in Ukrainian].
  15. Gorbulin, V. (May 16, 2019). Peresmenka na puti k natsionalnomu edinstvu: uroki dlya Poroshenko i vyzovy pered Zelenskim [The reshuffle on the path to national unity: lessons for Poroshenko and challenges to Zelenskiy]. *fakty.ua*. Retrieved from <https://fakty.ua/305342-peresmenka-na-puti-k-nacionalnomu-edinstvu-uroki-dlya-poroshenko-i-vyzovy-pered-zelenskim> [in Russian].
  16. Valevskiy, O. (2016). Pidsumky 25 rokiv ukrainskykh reform v instytut-siinomu vymiri [Results of 25 Years of Ukrainian Reforms in the Institutional Dimension]. *Publichne uriaduvania — Public Governance*, 2(3), 69-77 [in Ukrainian].